

Izvorni znanstveni rad

Primljen: 24. listopada 2024.

Prihvaćen: 10. veljače 2025.

doc. dr. sc. Renata Burai

Sveučilište u Zagrebu

Akademija likovnih umjetnosti

renata.burai@alu.unizg.hr

<https://orcid.org/0000-0002-5634-2996>

izv. prof. dr. sc. Ivan Burić

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

iburic@fhs.unizg.hr

<https://orcid.org/0000-0001-8539-6013>

OČEKIVANJA DIJASPORE OD HRVATSKE NASTAVE U INOZEMSTVU

Sažetak: U radu su predstavljeni rezultati istraživanja očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu i stavova o takvoj nastavi iseljenika-roditelja čija djeca pohađaju hrvatsku nastavu u inozemstvu. Istraživanje je realizirano na prigodnom uzorku roditelja-iseljenika u većem broju europskih zemalja pomoću online ankete, a obuhvatilo je 261 roditelja s 341 djetetom. Rezultati istraživanja upućuju na visoko zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu. Nastavu hrvatskoga jezika smatraju nešto važnijom od nastave hrvatske baštine. Usporedbom dviju izdvojenih komponenti Kurikuluma utvrđeno je da se edukativno-nastavna komponenta nastave pokazala nešto značajnijom od nacionalno-integrativne. Kao najvažnije ciljeve nastave hrvatskog jezika i kulture roditelji su istaknuli sporazumijevanje na hrvatskom jeziku te upoznavanje hrvatskih običaja i tradicije. Očekivanja od nastave ispunjena su im, dok su mišljenja o potrebi povećanja broja nastavnih sati za nastavu hrvatskoga jezika i književnosti i hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine podijeljena. U radu se naglašava važnost hrvatske nastave u inozemstvu te se daju smjernice za razvoj novog kurikuluma i usmjeravanje javnih politika Republike Hrvatske prema dijaspori.

Ključne riječi: dijaspora, hrvatski identitet, javne politike RH prema iseljeništvu, Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu

UVOD

Od početka ekonomske krize 2009. – 2013., prema različitim procjenama, iz Hrvatske se u zemlje Europske unije iselilo između 300 i 400 tisuća građana (Jurić, 2017, 2018a, 2018b; Pokos, 2020; Burić, 2024). Prema Državnom zavodu za statistiku najviše ih se iseljavalo u Njemačku¹, ali i u Austriju, Švicarsku, Italiju i Irsku. Najintenzivnije se iseljavalo iz Slavonije i drugih slabije razvijenih regija, npr. iz Sisačko-moslavačke, Virovitičko-podravske i Bjelovarsko-bilogorske županije. Iako ne postoje u potpunosti precizne procjene demografskih obilježja iseljenih građana, prema pojedinim autorima (Burić, 2024, str. 75), u novoj iseljeničkoj populaciji podjednak je broj muškaraca i žena, prevladavaju osobe mlađe i srednje životne dobi, kao i osobe sa završenom srednjom školom. U skladu s navedenim, u ovom iseljeničkom kontingentu prevladavaju osobe u fertilnoj dobi među kojima je značajan broj onih koji su već oformili obitelj (Jurić, 2018a). Posljedično, jedna od specifičnosti najnovijeg vala iseljavanja iz Hrvatske ogleda se u tome što je u ukupnom kontingentu iseljenih iz Hrvatske u veliki broj i maloljetne djece, što govori u prilog činjenici da se iseljavaju cijele obitelji (Jurić, 2017, str. 348; Župarić-Iljić, 2016, str. 9). Osim toga, posljednji iseljenički val razlikuje se od prethodnih po nizu drugih obilježja. Primjerice, u odnosu na prošle valove iseljavanja iz Hrvatske, proces iseljavanja u ovom valu vjerojatno je manje standardiziran zbog nepostojanja administrativnih prepreka, bolje prometne povezanosti, relativno niskih troškova putovanja te lake dostupnosti informacija o ponudi poslova i uvjetima na tržištu rada u željenim destinacijama. Stoga je prisutan i veći broj nepoznanica po pitanju planova o stalnosti boravka u novoj sredini, željenoj dubini integracije u novo sociokulturno okružje, željom za povratkom, planovima o razvoju profesionalne karijere, kao i planovima po pitanju obrazovanja, a kasnije i života djece.

Briga o hrvatskim državljanima koji žive u inozemstvu regulirana je Ustavom Republike Hrvatske. Nastavno na ovaj dokument *Zakon o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske* (NN, 124/11, 16/12, čl. 7) navodi da se Republika Hrvatska između ostaloga zauzima za očuvanje i jačanje položaja i identiteta Hrvata izvan Republike Hrvatske kroz učenje jezika, kulture, obrazovanje, znanost i dr. te da oni ostvaruju sva prava i obveze propisane posebnim zakonima iz područja školskog i visokoškolskog obrazovanja, zapošljavanja, natječaja i stipendija i dr. Nadalje, kao važan cilj u smislu brige za

¹ Primjerice, u Njemačku se 2009. uselilo 46,7 %, a 2016. 71,2 % ukupnog broja stanovnika Hrvatske iseljenih u države članice Europske unije (Pokos, 2017, str. 17). Do ulaska Hrvatske u Europsku uniju bilježeni su minimalni brojevi hrvatskih iseljenika u Irskoj, premda je irskim popisom stanovništva 2011. godine utvrđeno 980 stanovnika rođenih u Hrvatskoj. Irskim popisom stanovništva iz travnja 2016. zabilježena su 5 202 stanovnika rođena u Hrvatskoj, što je u odnosu na 2011. porast od 430,8 % (Pokos, 2017, str. 19).

hrvatske državljanke u inozemstvu u *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN, 125/2012, čl. 47) regulirano je dodatno školovanje djece državljanke Republike Hrvatske u inozemstvu organizacijom nastave hrvatskog jezika i kulture koja se provodi prema *Kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu* (dalje: Kurikulum) (NN 194/2003) u ingerenciji Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih. Kurikulum² je namijenjen djeci hrvatskih državljanke koja privremeno ili stalno žive u drugim zemljama, odnosno djeci u inozemstvu kojoj je hrvatski jezik obiteljski jezik (Kurikulum, 2003, str. 1). Također, *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* (NN, 73/2017) u točki IV. kao jedan od strateških ciljeva navodi zaštitu, jačanje i promociju najviših vrednota ustavnoga poretka i hrvatskoga nacionalnog identiteta. Zaštita, jačanje i promocija hrvatskoga nacionalnog identiteta u inozemstvu razvija se upravo putem odgojno-obrazovnih sadržaja Kurikuluma. Načelima³ Kurikuluma koja predstavljaju osnovna vrijednosna uporišta (Kurikulum, 2003, str. 4), planira se ostvarivanje ciljeva u različitim obrazovnim situacijama. Naglasak je Kurikuluma na odgojno-obrazovnim postignućima, stoga su definirani opći i operativni ciljevi i njihova konkretizacija kroz znanja, vještine i stajališta koje učenici trebaju usvojiti. Integrativan je, jer uz hrvatski jezik i književnost uključuje i stjecanje znanja o povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske kroz zemljopis, povijest, glazbenu i likovnu kulturu. *Opći su ciljevi Kurikuluma*: naučiti hrvatski jezik i književnost te se uspješno služiti hrvatskim jezikom u nizu različitih neformalnih i formalnih situacija (obitelj, škola, rad, slobodno vrijeme razonoda itd.sl.); upoznati i razumjeti povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske te osnovna obilježja suvremenog hrvatskoga društva; upoznati i razumjeti geografska obilježja Hrvatske; razviti pozitivan odnos i osjećaje učenika prema hrvatskom jeziku i književnosti, povijesno-kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske kao zemlji podrijetla učenika/-ica i odrednicama razvoja njihova nacionalnog identiteta; razviti interes i motivirati učenike/-ice da nauče i njeguju hrvatski jezik i književnost, povijesno-kulturno naslijeđe i prirodnu baštinu Hrvatske; omogućiti učenicima/-ama da učenjem hrvatskog jezika i književnosti, povijesno-kulturne prirodne baštine usvoje znanje, vještine i vrijednosti koje će im omogućiti da se dalje obrazuju na hrvatskom jeziku i da ga izučavaju ako to žele; omogućiti učenicima/-ama da učenjem hrvatskog jezika i kulture u komparaciji s jezikom i kulturom u zemlji boravka oblikuju osobni identitet i uspješno se razvijaju i žive u multikulturalnom socijalnom kontekstu; omogućiti učenicima da razvijaju višejezičnost i interkulturalnost kao način života u suvremenom društvu (Kurikulum hrvatske

² Kurikulum je pisani dokument koji podrazumijeva sveobuhvatnost procesa odgoja i obrazovanja: cilj, zadaće, sadržaje, ishode, organizaciju, metode i evaluaciju.

³ Načela su kurikuluma sljedeća: uravnoteženost, koherentnost i kontinuitet, otvorenost, fleksibilnost, interkulturalnost, inkluzivnost i učeniku usmjeren pristup (Kurikulum, 2003, str. 5–6).

nastave u inozemstvu, 2003, str. 14). Ovih osam općih ciljeva odgojno-obrazovnog procesa navedenih u Kurikulumu razrađeni su kroz *operativne ciljeve u tematskim cjelinama* (to sam ja – osobni identitet; učenje-rad-slobodno vrijeme; ljudi u prostoru i vremenu; vrijeme-promjene-kontinuitet; kultura i društvo; suvremeno društvo; jedan svijet za sve-globalna povezanost i međuovisnost). *Operativni ciljevi za hrvatski jezik i književnost* podrazumijevaju *komunikacijsku osposobljenost*, što podrazumijeva osposobljenost za slušanje, govorenje, čitanje i pisanje hrvatskoga jezika, zatim *jezičnu osposobljenost* u pravogovoru, pravopisu, gramatici i leksikologiji te *književnost* kojom se želi razviti pozitivan odnos prema hrvatskom jeziku i književnosti i poticati kulturu čitanja i estetskog doživljaja (Kurikulum, 2003, str. 25). *Za hrvatsku povijesnu, kulturnu i prirodnu baštinu navedeni su sljedeći operativni ciljevi*: razvijati interes učenika/-ica za vizualne izraze i stvaralaštvo u sklopu kulturne baštine Hrvatske, razvijati interes učenika za glazbene i plesne izraze i stvaralaštvo, uvojiti osnovna prirodna, društvena i gospodarska obilježja zavičaja i osnovne procese povijesnog razvoja u Hrvatskoj kao zemlji podrijetla učenika i u svih osam tematskih cjelina. Kulturna dimenzija ima presudnu ulogu u očuvanju identiteta, pa je naglasak na njegovanju nacionalne i regionalne posebnosti, kao i stimuliranje zajedničkih kulturnih vrijednosti važno obilježje ovog Kurikuluma. S obzirom na to da su učenici hrvatske nastave u inozemstvu različitog predznanja, ciljevi su određeni kroz tri razine: prva razina obuhvaća razdoblje 1. – 4. razreda osnovne škole (niži razredi osnovne škole), druga razina obuhvaća razdoblje 5. – 8./9. razreda (viši razredi osnovne škole), a treća razina odgovara četirima razreda srednje škole: razdoblje 9./10. – 12. razreda.

U dokumentu Kurikuluma, osim ciljeva, definiran je katalog znanja, vještina i vrijednosti koje učenici trebaju usvojiti, navedena je literatura i izvori za pripremu i izvođenje nastave, navedene su didaktičko-metodičke smjernice, kao i kadrovski i prostorni uvjeti te način evaluacije odgojno-obrazovnih postignuća učenika.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih hrvatsku nastavu u inozemstvu trenutačno provodi u 24 države svijeta (Bušljeta Kardum i dr. 2022). Poučavanje i učenje hrvatskog jezika i kulture u inozemstvu provodi se u iznajmljenim prostorima nakon redovite nastave učenika ili petkom/subotom poslijepodne. U nekim državama nastava hrvatskog jezika integrirana je u odgojno-obrazovni sustav zemlje primateljice, dok u drugima postoje tzv. *kombinirani modeli* – preklapanja (Bošnjak, 2024, str. 200–201) oba oblika organiziranja nastave. Nastava se provodi dva sata tjedno u heterogenim grupama kreiranim prema dobi i predznanju učenika (70 sati godišnje po predmetu).

Za provođenje Kurikuluma Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih bira javnim natječajem učitelja razredne nastave; učitelja hrvatskoga jezika; učitelja povijesti ili nastavnika hrvatskoga jezika/nastavnika povijesti prema Zakonu o

odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.⁴ Navodi se da učitelji hrvatskoga jezika i kulture trebaju imati cjelovito znanje o kulturnoj i prirodnoj baštini Republike Hrvatske, kulturološki okvir hrvatske književnosti, glazbene i likovne umjetnosti te stručne kompetencije i obvezu trajnog stručnog usavršavanja (Kurikulum, 2003, str. 96). Prije nego što učitelji krenu održavati hrvatsku nastavu u inozemstvu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih za njih organizira jednodnevne ili dvodnevne seminare s tematskim predavanjima iz područja didaktike i relevantnih metodika kako bi ih se stručno, pedagoški, didaktički i metodički prilagodilo specifičnostima rada koje takva nastava uključuje.

Prema aktualnom Kurikulumu (NN 194/2003), hrvatska nastava u inozemstvu provodi se dvadeset godina. Tijekom tog razdoblja došlo je do značajnih promjena i novih spoznaja u području odgoja i obrazovanja, kao i do velikog napretka u digitalnim tehnologijama. Pedagoški su se standardi unaprijedili, a strategije održivog razvoja kao npr. obrazovanje za ekološku svijest, odgovornost, ljudska prava, socijalnu pravdu i dr., implementiraju se u nove kurikulume i time postaju ključan dio obrazovnog procesa. U tom kontekstu, Republika Hrvatska u Nacionalnom planu razvoja sustava obrazovanja do 2027. godine prepoznala je važnost prilagodbe obrazovnih politika ovim novim uvjetima te planira *donošenje novog Kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu i izradu odgovarajućih obrazovnih materijala*. Pri izradi novog kurikuluma ključno je uzeti u obzir specifične potrebe, stavove i očekivanja hrvatske dijaspore, stoga je ovo istraživanje usmjereno na analizu njihova zadovoljstva aktualnim Kurikulumom, odnosno hrvatskom nastavom u inozemstvu.

Budući da hrvatska nastava u inozemstvu predstavlja vezu između djece i mladih hrvatskih iseljenika s hrvatskim jezikom i kulturom, a hrvatske škole svojevrsno su inicijalno mjesto okupljanja, suradnje, komunikacije i zajedničkih aktivnosti učitelja, djece i roditelja hrvatskoga podrijetla (Bušljeta Kardum i sur., 2022, str. 88), glavni cilj ovog istraživanja usmjeren je prema učinkovitim javnim politikama Republike Hrvatske spram iseljeničtva, posebice onih koji se referiraju na sferu obrazovanja i očuvanja nacionalnog identiteta. Provedenim istraživanjem željelo se dobiti uvid u očekivanja, stavove i planove roditelja iseljenika po pitanju budućnosti obrazovanja njihove djece od strane Republike Hrvatske putem hrvatske nastave u inozemstvu.

METODOLOGIJA

Ciljevi istraživanja

Utvrđivanje očekivanja i stavova roditelja čija djeca pohađaju hrvatsku nastavu u inozemstvu o budućnosti obrazovanja njihove djece u organizaciji Republike Hrvatske putem hrvatske nastave u inozemstvu te utvrđivanje

⁴ Pravilnik o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu, NN 87/08.

njihova zadovoljstva određenim aspektima hrvatske nastave u inozemstvu (ostvarenost ciljeva i poznavanje kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu) i nacionalnoj komponenti u odgoju i obrazovanju postavljeno je kao generalni cilj istraživanja.

Polazeći od toga, definirana su i sljedeća četiri specifična istraživačka cilja:

1. Utvrditi u kojoj mjeri roditelji procjenjuju ostvarenost pojedinih općih i operativnih ciljeva Kurikuluma.
2. Utvrditi važnost edukativno-nastavne i nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma za zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu.
3. Utvrditi zadovoljstvo roditelja i njihove stavove prema pojedinim obilježjima nastave hrvatskog jezika i književnosti i hrvatske prirodne, povijesne i kulturne baštine.
4. Utvrditi važnost pojedinih operativnih ciljeva u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti i nastavi hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine (zemljopis, povijest, glazbena i likovna kultura) koja se provodi putem Kurikuluma.

Metoda istraživanja i mjerni instrument

Podatci u istraživanju prikupljeni su metodom ankete, tehnikom *online* anketiranja. Anketa je izrađena i prosljeđena sudionicima putem alata Lime Survey u Facebook grupama hrvatskih iseljenika i putem MZOM-a koordinatorima i učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu, koji su anketu uputili roditeljima učenika diljem Europe. Poveznica s pozivom na ispunjavanje anketnog upitnika posredstvom MZOM-a dva je puta prosljeđena koordinatorima i učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu (Europa), 30. travnja i 27. svibnja 2024. godine, i u istom razdoblju oglašena u 57 Facebook grupa Hrvata na europskom području.

Zadovoljstvo roditelja-iseljenika aktualnom hrvatskom nastavom u inozemstvu odlučili smo ispitati polazeći od određenih općih i operativnih ciljeva Kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu. Imajući u vidu specifičnosti Kurikuluma, tj. njegov integrativni karakter koji pretpostavlja nastavu hrvatskog jezika i književnosti i stjecanje znanja o povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske kroz zemljopis, povijest, glazbenu i likovnu kulturu, pošli smo od ideje da u stvaranju upitnika krenemo od općih i operativnih ciljeva odgojno-obrazovnog procesa iz područja hrvatskog jezika i književnosti i hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. U skladu s time, upitnikom su obuhvaćene dvije temeljne grupe pitanja.

Prva grupa sadržavala je pitanja kojima se procjenjivalo zadovoljstvo sudionika istraživanja općim ciljevima Kurikuluma. U tu svrhu konstruirana su tri pitanja kojima je procijenjena upoznatost i ispunjenost očekivanja roditelja

aktualnim Kurikulumom te dvanaest čestica posredstvom kojih je procijenjena realizacija određenih odgojno-obrazovnih ciljeva Kurikuluma⁵.

Druga grupa pitanja sadržavala je pitanja kojima se procjenjivala upoznatost sudionika istraživanja sa sadržajem nastave i nastavnim temama koje se obrađuju u nastavi hrvatskog jezika i književnosti, kao i u nastavi hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. Uz to, uključivala je i pitanja kojima su roditelji procjenjivali važnost pojedinih operativnih ciljeva Kurikuluma hrvatskog jezika i književnosti (7 čestica) i hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine (9 čestica)⁶.

Također, uz devet pitanja o demografskim obilježjima, upitnik je sadržavao i pitanja kojima se ispitalo mišljenje roditelja o zainteresiranosti djece za pohađanjem nastave te o postojanju potrebe za povećanjem nastavnih sati iz obaju područja, hrvatskog jezika i književnosti i hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine.

Uzorak

Istraživanje metodom ankete provedeno je na neprobabilističkom prigodnom uzorku dijaspore naseljene na području Europe. Iako ovi uzorci ne omogućuju u potpunosti valjanu generalizaciju rezultata istraživanja, omogućuju bazične eksplorativne uvide u istraživanu problematiku, čime je ovo istraživanje ispunilo svoju osnovnu svrhu. Realizirani uzorak uključivao je 261 roditelja u inozemstvu s 341 djetetom koje pohađa ili je pohađalo školu hrvatske nastave u inozemstvu: 1. – 4. razred: 195 učenika; 5. – 9. razred: 121 učenik i srednju školu: 25 učenika. Sudionici su većim dijelom bili predstavnici prvoga i drugoga stupnja obrazovanja hrvatske nastave u inozemstvu.

Prosječna dob sudionika istraživanja iznosila je 43 godine.

Istraživanje je obuhvatilo sudionike iz Njemačke: 54,3 %, Austrije i Slovenije: 5,4 %, Švicarske: 17,1 %, Irske i Engleske: 10,8 %, zemalja Beneluxa: 4,4 %, Italije i Španjolske: 4,6 % te iz ostalih zemalja: 3,4 %.

Statistički postupci

U procesu obrade podataka, uz deskriptivnu analizu frekvencija i postotaka odgovora, korištene su bivarijatne i multivarijatne statističke procedure. Od bivarijatnih statističkih procedura korišten je Hi-kvadrat, t-test zavisnih uzoraka i Z-test proporcija. Hi-kvadrat-test korišten je u svrhu testiranja statističke značajnosti razlika između različitih demografskih kategorija ispitanika, a s obzirom na njihovo poznavanje Kurikuluma kao i s obzirom na to da li su

⁵ Svakoj čestici pridružena je ljestvica raspona od 1 (uopće se ne postiže navedeni cilj Kurikuluma) do 5 (u potpunosti se postiže navedeni cilj Kurikuluma).

⁶ Važnost je procjenjivana na ljestvici raspona od 1 (nije nimalo važno) do 5 (izuzetno važno). Popis svih korištenih čestica nalazi se u Prilogu.

ispunjena njihova očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu. T-test zavisnih uzorka primijenjen je kako bi se testirala statistička značajnost razlika u procjeni važnosti edukativno-nastavne i nacionalno-integrirajuće komponente Kurikuluma, kao i statistička značajnost razlika u procjeni važnosti operativnih ciljeva u nastavi hrvatskog jezika i književnosti i operativnih ciljeva u nastavi hrvatske baštine. Z-test proporcija korišten je kako bi se utvrdilo postoji li statistički značajna razlika u procjeni roditelja o interesu djece za nastavu hrvatskog jezika i književnosti u odnosu na nastavu hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. Od multivarijatnih statističkih metoda primijenjene su eksploratorna faktorska analiza i višestruka regresijska analiza. Eksploratorna faktorska analiza upotrebljena je s ciljem uvida u strukturu latentnog prostora definiranog česticama koje su se rabile kako bi se utvrdilo mišljenje roditelja o realizaciji pojedinih ciljevi Kurikuluma. Višestruka regresijska analiza korištena je kako bi se posredno procijenila važnost pojedinih sadržaja Kurikuluma za ukupno zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu.

REZULTATI I RASPRAVA

Za utvrđivanje u kojoj mjeri roditelji procjenjuju ostvarenost pojedinih ciljeva Kurikuluma korištene su tri varijable: upoznatost roditelja s Kurikulumom, ispunjenost njihovih očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu te procjena roditelja o realizaciji pojedinih ciljeva Kurikuluma.

U svrhu mjerenja upoznatosti roditelja s Kurikulumom korištena je ljestvica s rasponom od 1 do 5, pri čemu 1 podrazumijeva da uopće nisu upoznati, a 5 da su jako dobro upoznati. Prikupljeni podaci ukazuju da više od polovine anketiranih roditelja (55,9 %) smatra kako je prilično dobro upoznato s Kurikulumom, a 44,1 % ih je malo ili srednje upoznato. Ovaj podatak govori da su roditelji aktivni sudionici obrazovnih aktivnosti u hrvatskoj školi, zainteresirani za program koji djeca pohađaju. S obzirom na to da roditelji imaju primarnu ulogu u odgoju djece, ovo sugerira da roditelji prate kvalitetu programa hrvatske nastave. Ovaj podatak ujedno ukazuje na to da ih zanima putem kojih sadržaja i tema učitelji djeci prenose hrvatske nacionalne vrednote i identitet. Pri interpretaciji ovih podataka treba uzeti u obzir **činjenicu** da djeca sudionika u najvećoj mjeri pohađaju niže razrede osnovne škole, tj. da su uključeni u 1. stupanj obrazovanja hrvatske nastave u inozemstvu. Naime, 75 % roditelja ima djecu koja pohađaju 1. stupanj obrazovanja, a 46 % roditelja ima djecu koja pohađaju 2. stupanj obrazovanja (5. – 8./9. razred osnovne škole). Najmanji broj sudionika istraživanja (9,6 %) ima djecu koja pohađaju 3. stupanj obrazovanja (srednja škola)⁷. Dakle, odgovori roditelja-iseljenika odnose se u najvećem slučaju na njihove stavove i uključenost te zadovoljstvo hrvatskom nastavom na 1. i 2. stupnju obrazovanja hrvatske nastave u inozemstvu.

⁷ Zbroj je veći od 100 % jer roditelji mogu imati djecu u svim trima razinama obrazovanja.

Smanjenje interesa za pohađanje hrvatske nastave u inozemstvu na višim stupnjevima obrazovanja može se izdvojiti kao jedan od uočenih problema u hrvatskoj nastavi u inozemstvu. Razloge toga možemo nagađati, no na nižem stupnju obrazovanja roditelji imaju veći utjecaj u poticanju djece na pohađanje hrvatske nastave. Drugi razlog mogu biti povećane obveze učenika na višim stupnjevima obrazovanja. U tom smislu, za zadržavanje učenika i poticanje na nastavak obrazovanja na hrvatskom jeziku trebalo bi se posebno usmjeriti na intrinzičnu motivaciju djece.

Što se tiče očekivanja roditelja od hrvatske nastave u inozemstvu, velika većina sudionika istraživanja (75,4 %) izjavila je da su njihova očekivanja ispunjena, dok jednoj četvrtini očekivanja ili nisu ispunjena ili su malo ispunjena. Očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu mogu uključivati sve elemente koje čini Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu, od ostvarenja ciljeva, zadaća, sadržaja do materijalno-tehničkih uvjeta, organizacije, metoda kojima se učitelji koriste u nastavi pa do same osobe učitelja. Uzevši u obzir sve čimbenike ove dimenzije, može se zaključiti da je veliki broj anketiranih roditelja zadovoljan hrvatskom nastavom u inozemstvu.

Analizirane su razlike između demografskih kategorija roditelja (spol, generacijska pripadnost i obrazovanje) po pitanju njihova poznavanja Kurikuluma te u odnosu na procjenu ispunjenosti očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu. Razlika je utvrđena samo u slučaju generacijske pripadnosti, i to na varijabli koja mjeri ispunjenost očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu. Mlađi sudionici, pripadnici generacije Y (u dobi do 43 godine) u većem broju od pripadnika generacije X (u dobi od 43 godine i više) navode da su im se očekivanja od hrvatske nastave ispunila.

Tablica 1.

Ispunjena očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu s obzirom na dob

	Očekivanje se nisu / uglavnom nisu ispunila	Očekivanja su se uglavnom ispunila	Očekivanja su u potpunosti ispunjena
Generacija Y	17,9 %	47 %	35 %
Generacija X i stariji	28,1 %	56,3 %	15,6 %

$\chi^2(2) = 10,866, p=0.004$

Kako bi se procijenili stavovi roditelja o realizaciji pojedinih ciljeva Kurikuluma, korišteno je dvanaest čestica s pridruženim vrijednostima od 1 (uopće se ostvaruje ovaj cilj Kurikuluma) do 5 (u potpunosti se ostvaruje ovaj cilj Kurikuluma). U sljedećoj tablici prikazane su prosječne vrijednosti za svaku česticu.

Tablica 2.*Procjena roditelja o realizaciji pojedinih ciljeva Kurikuluma*

	Prosječna vrijednost	Standardna pogreška	SD
Potiče se višejezičnost i interkulturalizam.	4,20	0,057	0,888
Kod djece se razvija osjećaj nacionalnog ponosa.	4,17	0,059	0,931
Djeca se motiviraju da nauče hrvatski jezik i njime se uspješno služe u svakodnevnim situacijama.	4,12	0,054	0,860
Stvaraju se pretpostavke da djeca sklope prijateljstvo s vršnjacima u hrvatskoj zajednici u mjestu u kojem živimo.	4,10	0,059	0,926
Djeca se upoznaju s prirodnim i geografskim obilježjima Hrvatske .	4,04	0,058	0,912
Hrvatska nastava u inozemstvu omogućuje djeci da razumiju povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske.	4,03	0,058	0,908
Djeci se omogućuje bolja integraciju u hrvatsku zajednicu u mjestu u kojem živimo.	3,94	0,065	1,002
Djeca stječu vještine stvaranja na hrvatskom jeziku.	3,93	0,060	0,921
Djeca razvijaju sposobnost pronalaženja informacija na hrvatskom jeziku.	3,91	0,061	0,948
Djeca se upoznaju s osnovnim procesima povijesnog razvoja hrvatskoga društva, države i kulture.	3,84	0,058	0,900
Kod djece se razvija osjećaj za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj.	3,68	0,065	0,990
Kod djece se pobuđuje interes za nastavak školovanja na hrvatskom jeziku.	3,66	0,064	0,987

Prosječne vrijednosti prikazane u prethodnoj tablici upućuju na to da roditelji smatraju kako su svi testirani ciljevi hrvatske nastave u inozemstvu ostvareni, jer se nalaze iznad teorijskog prosjeka skale (vrijednost 3). Međutim, prema mišljenju ispitanih roditelja, hrvatskom nastavom u inozemstvu najviše se ostvaruju ciljevi usmjereni na višejezičnost, interkulturalnost, stvaranje nacionalnog ponosa kod djece te motivacija za govorenje hrvatskog jezika u svakodnevnim situacijama. Najviša ostvarena dimenzija usmjerena

na višejezičnost i interkulturalnost potvrđuje poticanje višejezičnosti i interkulturalnosti kao cilja na koji mnogi autori upućuju pri konstrukciji suvremenih Kurikuluma (Jajić Novogradec, 2017; Petravić, 2014; Sablić, 2014; Sablić, Migles, Rajić, 2021). Interkulturalna kompetencija pretpostavlja uspostavu održavanja međusobnih odnosa, poštivanje, strpljivost, fleksibilnost, otvorenost, radoznalost (Hrvatić i Piršl, 2005, str. 258) i jedno je od načela Kurikuluma, čime respektira multikulturalnu strukturu hrvatskoga društva i strukturu društva u kojem učenici žive, odnosno bikulturalnost kao način života učenika. Višejezičnost i multikulturalnost specifičnost je iskustva učenika hrvatske nastave u inozemstvu.

Sljedeća po važnosti najviše rangirana vrijednost stvaranje je nacionalnog ponosa kod djece. Nacionalni ponos može se sagledati kao individualni osjećaj poštovanja i ponosa prema vlastitoj naciji. Motivirati učenike za učenje hrvatskoga jezika, ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima, osposobiti učenike za uspješno komuniciranje i aktivnu uporabu hrvatskoga standardnoga jezika treći je najvažniji cilj za koji roditelji smatraju da se ostvaruje Kurikulumom. Jezik je ključni medij kojim se prenosi i njeguje kulturno i povijesno naslijeđe nacije. Jezik je jedna od odrednica nacionalnog identiteta i u Kurikulumu se u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti provodi u kategoriji komunikacijske osposobljenosti (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje) na svim trima razinama obrazovanja. Nasuprot toga, osvrnuvši se na ciljeve za koje se može utvrditi da su iz perspektive roditelja ocijenjeni kao oni koji se nešto manjoj mjeri ostvaruju Kurikulumom, ističe se pobuđivanje interesa za nastavak obrazovanja na hrvatskom jeziku. Iako ovaj cilj nije jasno definiran ni u jednom dijelu Kurikuluma⁸, očito je da bi upravo on mogao biti ključan za poticanje mladih na razmišljanje o nastavku školovanja na hrvatskom jeziku i povratku u Hrvatsku. Drugim riječima, očito je da bi poticanje mladih na nastavak školovanja u Hrvatskoj trebalo jasnije verbalizirati unutar samog Kurikuluma.

Također, kao nešto slabije ostvaren cilj prepoznat je razvoj osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj. Razlozi tomu mogu biti dvojaki. Nastavu hrvatskoga jezika i kulture najčešće provode nastavnici i učitelji hrvatskoga jezika, zatim učitelji razredne nastave te učitelji ili nastavnici povijesti (neobjavljeni podatci autorice iz istraživanja pedagoških kompetencija i potreba učitelja hrvatske nastave u inozemstvu 2022.). Oni kompetencije u području vizualnog, likovnog i glazbenog stvaralaštva formalnim obrazovanjem nisu mogli steći u onoj mjeri koju zahtjeva specifičnost hrvatske nastave u inozemstvu. Nešto više od ostalih, tijekom studija iz područja umjetničkih predmeta, u formalnom Kurikulumu imaju učitelji razredne nastave.

⁸ Republika Hrvatska raznim projektima potiče studiranje u Hrvatskoj, npr. stipendijama, smještajem u studentskom domu, posebnim kvotama na Sveučilišnim programima

Kompetencije iz tih područja učiteljima nastoje se prenijeti putem stručnih usavršavanja nadležnog Ministarstva ili ih oni samostalno nastoje steći dodatnim školovanjem. Kada bi u obzir uzeli ovo mišljenje i rezultate istraživanja Burai i sur. (2023) u kojem se u zaključku predlaže dopuna *Pravilnika o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu (NN 41/2009)* s mogućnošću da nastavnici geografije, glazbene i likovne kulture rade u hrvatskoj nastavi u inozemstvu s obzirom na integrativni koncept Kurikuluma, razvoj osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj moglo bi se razviti u većoj mjeri kod djece polaznika hrvatske nastave u inozemstvu. Za zainteresirane nastavnike navedenih predmeta mogla bi se organizirati dodatna edukacija, bilo kao specijalistički studij ili modularna nastavu na diplomskoj razini, kojima bi ih se pripremilo za provođenje svih sadržaja predmeta Kurikuluma i na odlazak na rad u hrvatsku nastavu u inozemstvu. Na taj bismo način ponudili kvalitetniju nastavu u iseljeništvu i ostvarivanje ciljeva usmjerenih na razvoj osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj i općenito.

Drugim ciljem istraživanja utvrđivala se važnost pojedinih komponenti Kurikuluma za zadovoljstvo roditelja hrvatske nastave u inozemstvu. U cilju dobivanja uvida u strukturu latentnog prostora, koji se mjerio s dvanaest korištenih čestica (tablica 2) te konstrukcijom mjera potrebnih za jednostavnije provođenje ostalih planiranih analiza, provedena je eksploratorna faktorska analiza⁹. Primjenom Guttman-Keiserova kriterija za zaustavljanje ekstrakcije faktora te kosokutne (oblimin) rotacije, izlučene su dvije latentne dimenzije¹⁰. Prva ekstrahirana dimenzija opisuje *edukativno-nastavnu*, a druga *nacionalno-integrativnu komponentu* Kurikuluma. Edukativnu funkciju opisuju devet čestica koje indiciraju ostvarivanje različitih obrazovnih ciljeva poput stjecanja vještina stvaranja na hrvatskom jeziku, interes za nastavkom školovanja na hrvatskom jeziku, razvijanje osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo i sl. Tri čestice opisuju nacionalno-integrirajuću funkciju Kurikuluma, a odnose se na integraciju djece u hrvatsku zajednicu, kao i na razvijanje osjećaja nacionalnog ponosa.

⁹ Bartlettovim testovima testirana je značajnost korelacijske matrice, dok je prikladnost korelacijske matrice za faktorizaciju testirana Kaiser-Meyer-Olkinovim testom adekvatnosti uzorkovanja. Bartlettov je test značajnosti korelacijske matrice zadovoljavajući ($p < 0,05$). Također, Kaiser-Meyer-Olkinov indeks bio je viši od referentne vrijednosti (0,6), što ukazuje na to da su matrice korelacija varijabli prikladne za faktorizaciju.

¹⁰ Provedenom faktorskom analizom objašnjeno je ukupno 65 % varijance. Izlučena faktorska struktura u potpunosti zadovoljava zahtjeve konvergentne (čestice imaju zadovoljavajuća opterećenja na samo jednom faktoru) i diskriminativne faktorske valjanosti (imaju niska faktorska opterećenja na ostalim faktorima).

Tablica 3.*Matrica faktorskog obrasca*

	Edukativno-nastavna komponenta Kurikuluma	Nacionalno-integrativna komponenta Kurikuluma
Djeca razvijaju sposobnost pronalaženja informacija na hrvatskom jeziku.	0,892	-0,100
Djeca stječu vještine stvaranja na hrvatskom jeziku.	0,890	-0,010
Djeca se upoznaju s prirodnim i geografskim obilježjima Hrvatske.	0,843	-0,022
Hrvatska nastava u inozemstvu omogućuje djeci da razumiju povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske.	0,786	0,065
Potiče se višejezičnost i interkulturalizam.	0,777	-0,044
Kod djece se pobuđuje interes za nastavak školovanja na hrvatskom jeziku.	0,775	-0,032
Djeca se motiviraju da nauče hrvatski jezik i njime se uspješno služe u svakodnevnim situacijama.	0,736	0,005
Djeca se upoznaju s osnovnim procesima povijesnog razvoja hrvatskoga društva, države i kulture.	0,681	0,190
Kod djece se razvija osjećaj za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj.	0,538	0,251
Stvaraju se pretpostavke da djeca sklope prijateljstvo s vršnjacima u hrvatskoj zajednici u mjestu u kojem živimo.	-0,085	0,927
Djeci se omogućuje bolja integraciju u hrvatsku zajednicu u mjestu u kojem živimo.	0,039	0,883
Kod djece se razvija osjećaj nacionalnog ponosa.	0,282	0,550

Uprosječivanjem vrijednosti zadržanih čestica konstruirane su dvije kompozitne varijable: edukativno-nastavna i nacionalno-integrativna komponenta Kurikuluma¹¹. Prosječna vrijednost skale edukativno-nastavne komponente Kurikuluma iznosi 3,9 (SD=0,74), dok prosječna vrijednost nacionalno-integrativne komponente iznosi 4,1 (SD=0,81). Iako je navedena razlika statistički značajna ($t=2.8$, $p=0.006$), pa se posredno može zaključiti da su roditelji nešto

¹¹ Na taj način raspon svake od korištenih skala / varijabli iznosio je od 1 (očekivanja od nastave nisu ispunjena) do 5 (očekivanja od nastave u potpunosti su ispunjena). Unutarnja je konzistencija obaju skala zadovoljavajuća. Vrijednost Cronbach α koeficijenta za edukativno-nastavnu komponentu Kurikuluma iznosi 0,93, a za nacionalno-integrativnu komponentu 0,81.

zadovoljniji ostvarenjem nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma, ona se u suštini ne može tumačiti kao supstancijalna. Dakle, generalno gledajući, roditelji su zadovoljni s ostvarenjem obaju komponenti Kurikuluma. Međutim, kako je realizacija edukativno-nastavne komponente Kurikuluma snažnije povezana s generalnim zadovoljstvom roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu¹² ($r=0,72$), posredno možemo zaključiti da je realizacije ove komponente Kurikuluma roditeljima važnija od realizacije nacionalno-integrirajuće komponente¹³. Drugim riječima, posredno se može konstatirati da je navedena komponenta Kurikuluma važnija za zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu.

Kako bi se utvrdilo koji su pojedinačni sadržaji (odgojno-obrazovni ciljevi) navedenih dviju dimenzija Kurikuluma statistički značajni prediktori za ukupno zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu, provedene su dvije višestruke regresijske analize. U prvoj prediktorski sklop činilo je devet varijabli koje su opisivale sadržaj nastavno-edukativne komponente Kurikuluma. U drugoj višestrukoj regresijskoj analizi prediktorski sklop sastojao se od triju varijabli koje su opisivale sadržaj nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma. Na taj se način posredno pokušala utvrditi važnost realizacije pojedinih odgojno-obrazovnih ciljeva Kurikuluma za zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu. Rezultati provedenih višestrukih regresijskih analiza prikazani su u tablicama 4 i 5.

Tablica 4.

Statistički značajni prediktori nastavno-edukativne komponente Kurikuluma za zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu.

R=0.642 R²=0,41	B	Beta	t	P
Djeca se motiviraju da nauče hrvatski jezik i njime se uspješno služe u svakodnevnim situacijama.	0,158	0,187	2,687	0,008
Hrvatska nastava u inozemstvu omogućuje djeci da razumiju povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske.	0,170	0,202	2,662	0,008
Potiče se višejezičnost i interkulturalizam.	0,222	0,256	3,668	0,000
Kod djece se razvija osjećaj za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj.	0,135	0,169	2,563	0,011

¹² Generalno zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu procijenjeno je posredstvom pitanja koje je glasilo: „Jesu li se općenito ispunila Vaša očekivanja koja ste imali od hrvatske nastave u inozemstvu?“ Opcije odgovora varirale su od 1 – uopće se nisu ispunila, do 5 – u potpunosti su se ispunila.

¹³ Visina Pearsonova koeficijenta korelacije nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma i realizacije očekivanja roditelja od hrvatske nastave u inozemstvu iznosi 0,58.

Kao što je iz tablice 4 vidljivo, motiviranje djece da nauče hrvatski jezik te da se njime uspješno služe u svakodnevnim situacijama, razumijevanje hrvatske kulturne i povijesne baštine, poticanje višejezičnosti i interkulturalizma, razvijanje osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj oni su sadržaji edukativno-nastavne komponente Kurikuluma čije ostvarenje generira zadovoljstvo roditeljima hrvatske nastave u inozemstvu. Oni objašnjavaju ukupno 41 % varijance zadovoljstva hrvatskom nastavom u inozemstvu. Ostalih pet sadržaja koji čine nastavno-edukativnu komponentu Kurikuluma nisu statistički značajni, pa ih se posredno ne može tretirati kao one čije ostvarivanje doprinosi zadovoljstvu roditelja. Nasuprot toga, sve tri čestice, tj. sva tri nastavna sadržaja u okviru nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma pokazali su se kao statistički značajni prediktori zadovoljstva roditelja. Pritom valja istaknuti da je njihov doprinos ukupnom zadovoljstvu manji. Za razliku od statistički značajnih sadržaja edukativno-nastavne komponente koji objašnjavaju 41 % varijance zadovoljstva roditelja, ova tri nacionalno-integrativna sadržaja Kurikuluma objašnjavaju 27 % varijance kriterijske varijable (tablica 5).

Tablica 5.

Statistički značajni prediktori nacionalno-integrativne komponente Kurikuluma za zadovoljstvo roditelja hrvatskom nastavom u inozemstvu.

R=0.53 R²=0,27	B	Beta	T	P
Stvaraju se pretpostavke da djeca sklope prijateljstvo s vršnjacima u hrvatskoj zajednici u mjestu u kojem živimo.	0,223	0,266	3,366	0,001
Djeci se omogućuje bolja integracija u hrvatsku zajednicu u mjestu u kojem živimo.	0,137	0,173	2,026	0,044
Kod djece se razvija osjećaj nacionalnog ponosa.	0,149	0,186	2,719	0,007

Provedenim istraživanjem o Hrvatskom nacionalnom identitetu u kontekstu odgojno-obrazovnog djelovanja u inozemstvu (Bušljeta Kardum i sur., 2021) došlo se do zaključka kako se Kurikulumom hrvatske nastave u inozemstvu nastoji, putem ishoda učenja koji su vezani za sadržaje hrvatskoga jezika i književnosti te sadržaja koji se odnose na povijesnu, kulturnu i prirodnu baštinu Hrvatske, potaknuti učenike na izgradnju i očuvanje hrvatskoga nacionalnoga identiteta. Analizom ishoda Kurikuluma zaključili su kako je u Kurikulumu nedovoljan broj ishoda učenja koji vode razvoju hrvatskoga nacionalnoga identiteta. Rezultati i ovog istraživanja ukazuju kako nacionalno-integrativan sadržaj Kurikuluma iseljeni roditelji smatraju značajnim za ukupno zadovoljstvo hrvatskom nastavom u inozemstvu te kako im je nacionalna komponenta

iznimno važan čimbenik hrvatske nastave. Stoga bi pri kreiranju novog Kurikuluma trebalo uzeti u obzir i ove spoznaje te uvrstiti u njega više sadržaja kojim bi se kod djece razvio pozitivan osjećaj prema domovini Hrvatskoj.

Trećim ciljem istraživanja ispitivalo se zadovoljstvo roditelja i njihovi stavovi prema pojedinim obilježjima nastave hrvatskog jezika i književnosti i hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. Oko polovine anketiranih roditelja izjavljuje da su prilično dobro ili jako dobro upoznati sa sadržajem nastave i nastavnim temama hrvatskog jezika, kao i hrvatske prirodne, povijesne i kulturne baštine (dalje: hrvatska baština). Točno 50 % takvim smatra svoju upoznatost sa sadržajem nastave hrvatskog jezika, a 43 % svoju upoznatost sa sadržajem nastave baštine¹⁴. Također, sudionici istraživanja u velikom broju smatraju da su njihova djeca uglavnom ili pak izuzetno zainteresirana za sadržaj hrvatske nastave u inozemstvu. Međutim, roditelji u većem broju procjenjuju da je interes djece za nastavu hrvatskog jezika veći od interesa za nastavu hrvatske baštine. Naime, 73 % sudionika istraživanja izjavilo je kako su njihova djeca uglavnom ili izuzetno zainteresirana za nastavu hrvatskog jezika i književnosti, dok za nastavu hrvatske baštine to procjenjuje 65 % roditelja ($z=2,4$, $p=0.01$).

S obzirom na rezultate koji ukazuju na to da roditelji procjenjuju nešto manji interes djece za nastavu hrvatske baštine koja pruža neizmjerljivo zanimljivih tema i sadržaja, trebalo bi načine poučavanja prilagoditi suvremenim pedagoškim standardima i strategijama. Korištenje istraživačke, projektne nastave, dramatizacije, simulacije i igrifikacije u nastavi zasigurno bi pridonijelo atraktivnosti i pobuđivanja većeg interesa za nastavu hrvatske baštine. Poticanje povezivanja sa školama i prijateljima u Hrvatskoj, zajednički rad na projektima o hrvatskoj baštini trebalo bi uvrstiti kao specifične ciljeve novog Kurikuluma. Nove digitalne tehnologije koje su se posebno u vrijeme pandemije COVID-19 pokazale kao nužnost, ali i kao nova mogućnost približavanja učenicima obrazovnim videouradcima, trebaju se rabiti kao nadopuna u nastavi.

Roditelji su ispunjenost očekivanja od nastave hrvatskoga jezika i književnosti (tablica 6) ocijenili u najvećem broju kao „uglavnom ispunjena” (57,1 %) ili u „potpunosti ispunjena” (25,8 %). Dakle, velika većina roditelja (83 %) procjenjuje da su ispunjena njihova očekivanja od nastave hrvatskoga jezika i književnosti. Vrlo sličan postotak roditelja izjavio je da su uglavnom ili u potpunosti ispunjena njihova očekivanja od nastave baštine (78 %) (razlika nije statistički značajna, $z = 1,3$, $p = 0,17$). Svega 7 % anketiranih roditelja smatra da se nisu ispunila njihova očekivanja od hrvatske nastave u inozemstvu, a za nastavu baštine to izjavljuje njih 5 %. Navedeni podatci upućuju na to da su roditelji u najvećem broju zadovoljni kvalitetom hrvatske nastave u inozemstvu.

Podatci također ukazuju na to da su roditelji podijeljeni (gotovo pola-pola) oko toga treba li povećati broj nastavnih sati u okviru hrvatske nastave

¹⁴ Razlika nije statistički značajna.

u inozemstvu, i to za obje komponente, za hrvatski jezik i književnost i za hrvatsku baštinu.

Tablica 6.

Zadovoljstvo roditelja i njihovi stavovi prema pojedinim obilježjima nastave hrvatskog jezika i baštine

	Upoznatost sa sadržajem nastave	Zainteresiranost djece za pohađanjem nastave	Ispunjenost očekivanja od nastave	Za povećanje nastavnih sati
Hrvatski jezik i književnost	50 %	73 %	83 %	57 %
Hrvatska povijesna, kulturna i prirodna baština	34 %	65 %	78 %	50 %

Četvrtim ciljem istraživanja željeli smo dobiti uvid u važnost pojedinih operativnih ciljeva u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti i nastavi hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine (zemljopis, povijest, glazbena i likovna kultura) koja se provodi putem Kurikuluma.

Procjene roditelja o važnosti pojedinih ciljeva u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti (tablica 7) ukazuju na to da su roditeljima najvažniji oni ciljevi koji se odnose na vještinu komunikacije na hrvatskom jeziku u svakodnevnim životnim situacijama (M 4,80; SD 0,443). Kako bi se ostvarila ta funkcija, potrebno je djecu poticati i motivirati za *govorenje hrvatskim jezikom kada su god to u prilici* (M 4,74; SD 0,518). Najprikladniji način za ostvarivanje ovog cilja bio bi kada bi se uz pomoć hrvatske škole, na formalnim i neformalnim susretima, proslavama, priredbama, sportskim i drugim natjecanjima ili pak vjerskim obredima djeca i roditelji družili, upoznali i na taj način bolje integrirali u hrvatsku zajednicu. To su prilike kada se može govoriti materinim jezikom i na taj način vježbati, usavršavati komunikaciju na hrvatskom jeziku, ali se i opustiti te bez straha od grešaka govoriti i uspostaviti kontakte.

Ciljevi koji ispitanim roditeljima nisu visoko na listi prioriteta u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti obuhvaćaju područje književnosti i književnih razdoblja u hrvatskoj književnosti. To su ciljevi koji nisu neophodni za uspostavljanje osnovne komunikacije na hrvatskom jeziku i opširnije se poučavaju na višim razinama obrazovanja hrvatske nastave u inozemstvu.

Tablica 7.*Važnost pojedinih operativnih ciljeva u nastavi hrvatskog jezika i književnosti*

	Aritmetička sredina	Standardna pogreška	Standardna devijacija
Naučiti hrvatski jezik kako bi se dijete njime služilo u nizu različitih životnih situacija (obitelj, škola, posao, slobodno vrijeme).	4,80	0,028	0,443
Motivirati djecu da kad god su u prilici, govore hrvatskim jezikom.	4,74	0,033	0,518
Razviti gramatičko-pravopisnu pismenost.	4,49	0,045	0,695
Poticati djecu da čitaju književna djela na hrvatskom jeziku.	4,32	0,053	0,830
Steći sposobnost prevođenja različitih tekstova na hrvatski jezik.	4,21	0,059	0,922
Razviti kod djece pozitivan odnos prema hrvatskoj književnosti .	4,05	0,060	0,944
Upoznati djecu s glavnim djelima hrvatske književnosti.	4,02	0,059	0,924
Upoznati najznačajnije hrvatske književnike i njihova najpoznatija djela.	3,78	0,062	0,968
Usvojiti osnovna znanja o značajkama pojedinih razdoblja u hrvatskoj književnosti.	3,58	0,070	1,087
Prosječna važnost svih operativnih ciljeva u nastavi hrvatskog jezika	4,23	0,038	0,58

Posredstvom osam čestica (tablica 8) ispitala se važnost odabranih ciljeva u nastavi hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. Jednako kao u nastavi hrvatskog jezika gdje su više vrijednosti svojstvene primarnim ciljevima, tako je i u nastavi hrvatske baštine. Roditeljima je najvažnije da djeca usvoje hrvatske običaje i tradiciju, a potom da usvoje simbole Republike Hrvatske. Manje važnim smatraju da djeca trebaju upoznati gospodarska obilježja ili strukturu vlasti u Republici Hrvatskoj.

Dakle, roditelji smatraju da su najvažniji čimbenici hrvatskog identiteta u odgoju i obrazovanju njihove djece putem hrvatske nastave u inozemstvu jezik, običaji i tradicija. Usto, bitno im je da se putem hrvatske nastave djecu motivira za učenje hrvatskog jezika i potiče da se njime služe u svakodnevnim situacijama.

Tablica 8.*Važnost pojedinih operativnih ciljeva u nastavi povijesne, kulturne i prirodne baštine*

	Aritmetička sredina	Standardna pogreška	Standardna devijacija
Usvojiti hrvatsku običajnu tradiciju (običaji, blagdani).	4,59	0,042	0,633
Naučiti osnovne simbole Republike Hrvatske.	4,49	0,049	0,735
Objasniti sličnosti i razlike kulturne baštine Hrvatske i zemlje boravka.	3,96	0,060	0,911
Prepoznati gospodarske djelatnosti u mjestu iz kojeg su se iselili roditelji/preci.	3,90	0,067	1,010
Upoznati djecu s osnovnim procesima razvoja hrvatskog društva, države i kulture.	3,84	0,064	0,960
Usporediti osnovna obilježja života u Hrvatskoj u prošlosti i suvremenosti.	3,67	0,065	0,981
Upoznati djecu s gospodarskim obilježjima suvremenog hrvatskog društva.	3,61	0,066	0,990
Opisati strukturu vlasti u RH.	3,16	0,072	1,093
Prosječna važnost svih operativnih ciljeva u nastavi baštine	3,91	0,046	0,69

Kao što je iz tablica 7 i 8 vidljivo, prosječna važnost svih operativnih ciljeva u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti (4,23) veća je od prosječne važnosti svih operativnih ciljeva u nastavi hrvatske baštine (3,91). Budući da je razlika statistički značajna ($t = 8,22$ (221), $p < 0,001$), to upućuje na to da su roditeljima važniji ciljevi nastave hrvatskog jezika i književnosti od ciljeva nastave hrvatske baštine.

OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Nalaze koji su predočeni u ovom radu treba sagledati u kontekstu nemogućnosti realizacije probabilističkih uzoraka iseljenika. Naime, zbog brojnih nepoznanica o iseljeničkoj populaciji, kao i nemogućnosti slučajnog izbora, istraživači koji se bave fenomenom iseljavanja u mogućnosti su empirijska istraživanja provesti isključivo na prigodnim ili na kvotnim uzorcima hrvatskih iseljenika. Također, zbog nepoznate demografske strukture iseljeničke

populacije nije moguće napraviti adekvatne pondere kojima bi se u procesu obrade podataka korigirao profil realiziranog uzorka. Zbog toga trenutačno nisu ni moguće pouzdane generalizacije rezultata ovakvih istraživanja, tj. nije moguća u potpunosti pouzdana procjena populacijskih parametara iseljeničke populacije. Posljedično, i rezultate istraživanja realiziranih na iseljeničkim uzorcima treba rabiti isključivo u eksploratorne svrhe. To znači i da rezultate ovog istraživanja treba tretirati kao moguće naznake o odnosu roditelja prema hrvatskoj nastavi u inozemstvu, kao pretpostavke o takvim odnosima koje je potrebno provjeravati u budućim empirijskim istraživanjima na ovu temu.

ZAKLJUČAK

Kako bismo dobili cjeloviti uvid u zadovoljstvo roditelja-iseljenika obrazovanjem u sklopu hrvatske nastave u inozemstvu, ispitano je njihovo zadovoljstvo pojedinim odrednicama aktualnog Kurikuluma. Rezultati istraživanja sugeriraju visoku razinu zadovoljstva roditelja kvalitetom hrvatske nastave u inozemstvu te njihov aktivan angažman u radu hrvatskih škola na 1. i 2. razini obrazovanja. Istraživanje je pokazalo da je roditeljima najvažnije da djeca usvoje hrvatske običaje, tradiciju i simbole Republike Hrvatske, što spada u ciljeve prve razine obrazovanja, koje pohađa najveći broj djece ispitanika. Kada bi učenici nastavili pohađati hrvatsku nastavu na višim stupnjevima obrazovanja, posebno na trećem, imali bi prilike usvojiti i druge značajne ciljeve Kurikuluma, koji su u istraživanju prepoznati kao slabije usvojeni, npr. upoznati se s gospodarskim obilježjima suvremenog hrvatskog društva ili strukturom vlasti. Jedna je od pretpostavki za nastavak pohađanja hrvatske nastave na višim stupnjevima povezivanje sa školom i prijateljima u okruženju. S obzirom na to da se intrinzična motivacija temelji na individualnoj percepciji, psihološkim procesima i potrebama pojedinca, učenike treba navoditi na aktivnosti koje će razviti sklonosti, zanimanja, stavove i vrijednosti koje izazivaju unutarnje zadovoljstvo i sreću. Stoga treba prilagoditi nastavne sadržaje njihovim interesima uvođenjem raznolikosti i poticanjem na sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima kako bi suradničkim učenjem, suvremenim nastavnim strategijama, metodama i medijima u nastavi te zadacima primjerenim individualnim mogućnostima i interesima kod djece razvili osjećaj osobnog zadovoljstva i vrijednosti u školskom okruženju i zajednici.

Kao mjera poboljšanja razvoja osjećaja za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo potvrđuje se potreba iskazana u istraživanju Burai i sur., (2022) te se ponovo predlaže dopuna *Pravilnika o izboru učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu* da se svim nastavnicima iz predmeta koji se provode integrativnim kurikulumom omogući rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu uz prethodno usavršavanje na specijalističkim studijima, ili modularnoj nastavi na diplomskoj razini, putem kojih bi stekli sve potrebne kompetencije za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu.

Rezultati istraživanja upućuju na to da roditelji nastavu hrvatskog jezika i književnosti smatraju važnijom od nastave hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine. Da bi učenici jednako usvojili vrijednosti svih sadržaja hrvatske nastave u inozemstvu, preporučuje se korištenje metode korelacije u nastavi, koja uspješno integrira sadržaje različitih nastavnih predmeta, tj. povezuje, sjedinjuje i usklađuje ih u poučavanju. Uključivanje obrazovanih videouradaka i metode igrifikacije u nastavu još su neke od mogućnosti kojima bi se povećao interes djece za nastavu hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine.

Roditelji također naglašavaju potrebu jačeg povezivanja djece s lokalnim hrvatskim zajednicama u inozemstvu, gdje bi djeca mogla stvoriti prijateljstva i razvijati osjećaj pripadnosti. Aktivnosti i sadržaji usmjereni ostvarivanju toga cilja mogu se postići putem suvremenih pedagoških metoda i strategija u nastavi, u učionici, i izvan nje. Dakle, interaktivno učenje, istraživanje i projekti, suradničko učenje u formalnim i izvannastavnim aktivnostima može dovesti do navedenih ciljeva. Takav način rada pridonio bi povezivanju i integraciji djece u hrvatsku zajednicu u inozemstvu, stvaranju veza i prijateljstava sa sunarodnjacima.

Rezultati ukazuju i na potrebu za većim usklađivanjem strateških ciljeva Republike Hrvatske prema dijaspori, s posebnim naglaskom na poticanje studiranja i povratka mladih u Hrvatsku. Uzimanje u obzir intrinzične motivacije koja naposljetku vodi do odluke za pohađanje hrvatske nastave na 2. i 3. razini obrazovanja, trebalo bi biti osnova za poticanje zanimanja za nastavak školovanja na hrvatskom jeziku u Republici Hrvatskoj. Od početka pohađanja hrvatske nastave u inozemstvu učenike bi trebalo informirati o mogućnostima studiranja u Hrvatskoj, uključujući poticaje i stipendije. Organizacijom posjeta djelatnika institucija važnih za dijasporu i razmjenom iskustava onih koji su već studirali u Hrvatskoj moglo bi se dodatno motivirati učenike.

Zaključno, nadamo se da će rezultati ovog istraživanja doprinijeti oblikovanju javnih politika Republike Hrvatske prema dijaspori, kako bi hrvatska nastava u inozemstvu ostala relevantna, uključiva i prilagođena učenicima i njihovim obiteljima koje žele očuvati i razvijati svoju kulturnu i jezičnu baštinu u suvremenom svijetu.

PRILOG

1. Popis analiziranih čestica

Čestice odgojno-obrazovnih ciljeva Kurikuluma

Potiče se višejezičnost i interkulturalizam.

Kod djece se razvija osjećaj nacionalnog ponosa.

Djeca se motiviraju da nauče hrvatski jezik i njime se uspješno služe u svakodnevnim situacijama.

Stvaraju se pretpostavke da djeca sklope prijateljstvo s vršnjacima u hrvatskoj zajednici u mjestu u kojem živimo.

Djeca se upoznaju s prirodnim i geografskim obilježjima Hrvatske .

Hrvatska nastava u inozemstvu omogućuje djeci da razumiju povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske.

Djeci se omogućuje bolja integraciju u hrvatsku zajednicu u mjestu u kojem živimo.

Djeca stječu vještine stvaranja na hrvatskom jeziku.

Djeca razvijaju sposobnost pronalaženja informacija na hrvatskom jeziku.

Djeca se upoznaju s osnovnim procesima povijesnog razvoja hrvatskoga društva, države i kulture.

Kod djece se razvija osjećaj za likovno, vizualno i glazbeno stvaralaštvo u Hrvatskoj.

Kod djece se pobuđuje interes za nastavak školovanja na hrvatskom jeziku.

Čestice operativnih ciljeva aktualnog Kurikuluma za hrvatski jezik i književnost

Naučiti hrvatski jezik kako bi se dijete njime služilo u nizu različitih životnih situacija (obitelj, škola, posao, slobodno vrijeme).

Motivirati djecu da kad su god u prilici, govore hrvatskim jezikom.

Razviti gramatičko-pravopisnu pismenost.

Poticati djecu da čitaju književna djela na hrvatskom jeziku.

Steći sposobnost prevođenja različitih tekstova na hrvatski jezik.

Razviti kod djece pozitivan odnos prema hrvatskoj književnosti .

Upoznati djecu s glavnim djelima hrvatske književnosti.

Upoznati najznačajnije hrvatske književnike i njihova najpoznatija djela.

Usvojiti osnovna znanja o značajkama pojedinih razdoblja u hrvatskoj književnosti.

Čestice operativnih ciljeva aktualnog Kurikuluma za hrvatsku povijesnu, kulturnu i prirodnu baštinu

Usvojiti hrvatsku običajnu tradiciju (običaji, blagdani).

Naučiti osnovne simbole Republike Hrvatske.

Objasniti sličnosti i razlike kulturne baštine Hrvatske i zemlje boravka.

Prepoznati gospodarske djelatnosti u mjestu iz kojeg su se iselili roditelji/ preci.

Upoznati djecu s osnovnim procesima razvoja hrvatskog društva, države i kulture.

Usporediti osnovna obilježja života u Hrvatskoj u prošlosti i suvremenosti.

Upoznati djecu s gospodarskim obilježjima suvremenog hrvatskog društva.

Opisati strukturu vlasti u RH.

LITERATURA

- Bošnjak, M. (2012). Važnost komunikacije i suradnje u hrvatskoj nastavi u inozemstvu. U A. Bežen i M. Bošnjak (prir.). *Hrvatska nastava u inozemstvu – priručnik za učiteljice i učitelje* (str. 187–193). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bošnjak, M. (2023). Zašto učiti i kako poučavati hrvatski jezik i kulturu u inozemstvu? *Kroatologija*, 15(1), 195–210. <https://doi.org/10.59323/k.15.1.7>
- Božić, S. i Burić, I. (2005). Migracijski potencijal Hrvatske – mikroanalitički aspekti. *Migracijske i etničke teme* 21(1–2), 9–33. <https://doi.org/10.11567/met>
- Burai, R., Bušljeta Kardum, R. i Klasnić, K. (2024). Kvalitativna analiza iskustava i prijedloga stručnog usavršavanja učitelja hrvatske nastave u inozemstvu. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 17(1), 211–230. <https://doi.org/10.21857/m3v76t1xjy>
- Burai, R., Bušljeta Kardum, R. i Klasnić, K. (2023). Potrebe učitelja hrvatske nastave u inozemstvu: kvantitativna analiza. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 32(1), 153–170. <https://doi.org/10.5559/di.32.1.08>
- Burić, I. (2024). *Sociologija hrvatskog društva. Procesi i strukture u suvremenom hrvatskom društvu*. Jesenski i Turk.
- Bušljeta Kardum, R., Burai, R. i Skender, I. (2022). Hrvatska nastava u inozemstvu: stanje i perspektive. *Acta Iadertina*, 19(1), 87–105. <https://doi.org/10.15291/ai.3879>
- Hrvatić, N., Piršl, E. (2005). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. *Pedagogijska istraživanja*, 2(2), 251–265. <https://hrcak.srce.hr/clanak/205419%3F>
- Jajić Novogradec, M. (2017). *Individualna višejezičnost u kontekstu hrvatskoga obrazovnog sustava*. *Studia Polensia* 6(1), 29–48. <https://doi.org/10.32728/studpol/2017.06.01.02>
- Jurić, T. (2017). Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme* 33(3), 337–371. <https://doi.org/10.11567/met.33.3.4>
- Jurić, T. (2018a). *Iseljavanje Hrvata u Njemačku: gubimo li Hrvatsku?* Školska knjiga.
- Jurić, T. (2018b). Značajke i motivi suvremenog iseljavanja Hrvata u Njemačku. U V. Kukavica (ur.), *Hrvatski iseljenički zbornik* (str. 34–57). Hrvatska matica iseljenika.
- Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu. *Narodne novine* 194/2003. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_12_194_3073.html
- Migles, A. i Rajić, V. (2021). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj: pregled literature. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 23(4), 1293–1322. <https://doi.org/10.15516/cje.v23i4.4314>
- Pavlović Vinogradac, V., Cajner Mraović, I. i Ružić, V. (2020). Neki novi iseljenici? Povezanost s domovinom kod hrvatskih iseljenika u Irskoj i

Njemačkoj. *Društvene i humanističke studije* 2(11), 185–207. <https://oaji.net/articles/2020/8977-1601641220.pdf>

- Petravić, A. (2014). Višejezičnost kao odgojno-obrazovni cilj – pitanja razvoja kurikuluma iz glotodidaktičke perspektive. Višejezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja. XXVIII. međunarodni znanstveni skup 25. – 27. travnja 2014. Zagreb. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku (HDPL).
- Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Političke analize* 8(31), 16–23. <https://hrcak.srce.hr/192427>
- Pokos, N. (veljača 2022). Kako zaustaviti demografsku katastrofu. *Vijenac*, 3. <https://www.matica.hr/vijenac/728/kako-zaustaviti-demografsku-katastrofu-32650/>
- Pravilnik o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu. *Narodne novine* 41/09, 55/15, 41/22. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_04_41_508.html
- Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Naklada Ljevak.
- Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine* 73/2017. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. *Narodne novine* 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23. <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
- Župarić-Iljić, D. (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Friedrich-Ebert-Stiftung.